

JEAN DAYRE KAO PREVODILAC

SVEVLAD SLAMNIG
Filozofski fakultet u Zadru

UDK: 886.2.03:804.0:92
Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 1984-08-30

Francuski komparatist, slavist, poliglot, pedagog, zaslužni promicatelj naše književnosti i prostor francuske kulture, Jean Dayre (1892—1952), objavio je dva opsežna izbora iz hrvatske proze za francusku publiku.

Nakon obavljenog uspoređivanja izvornih i Dayreovih tekstova, S. Slamnig situira prevodilački opus Jeana Dayrea u opću kronologiju promicanja naše umjetničke proze u fond prijevodne književnosti drugih kultura, posebno francuske. Slamnig istražuje prevodilački mentalitet Jeana Dayrea u prizmi suvremenih zahtjeva književnog prevodenja.

U postupku Jeana Dayrea nema mnogo filoloških »profesorskih« preokupacija. On zamišlja pred sobom prosječnog Francuza, koji treba da stekne jasan, pregledan i uzbudljiv uvid u jednu za nj uglavnom nepoznatu i egzotičnu književnost. Dayre se dakle svjesno rasteretio mnogih pretenzija. Odriče se povijesnog i mjesnog kolorita kad god je način prezentiranja te razine književnog djela složen, glomazan i »stručan«. Pri odabiru pripovijesti preferira one s regionalnim obilježjem, ali dijalekat ne prevodi! Ne preza ni od zahvata u integritet teksta: u predgovoru je obećao da u *Antologiji* neće biti nijedne slabe stranice. Gdje god je svoje dodatno preciziranje gura neposredno u izvorni tekst (A. Nametak: »Sunce«).

Ali J. Dayre raspolaže vrlinom koja je u prevodilaštvu najdragocjenija: stvaralačkom intuicijom. Prijevodi mu se odlikuju suverenom gipkošću diskurza i izuzetnim poistovjećivanjem s likovima: pripovjedačevo treće lice jednine spontano preobraća u prvo (Kozarac: »Tri dana kod sina«). Svjestan manjka izvornih konotacija u misaonu svijetu francuskog čitatelja nužnih za shvaćanje konteksta, ne libi se uzeti podudarne francuske konotacije (Andrić: »U zindanu«). Nije dakle samo ležeran nego je i suptilan.

Korpus koji kanim istražiti dvije su knjige Jeana Dayrea (1892—1952), višegodišnjeg predstojnika Francuskog instituta u Zagrebu, poštovatelja, prevodioca i promicatelja hrvatske književnosti,¹ i to: *Anthologie des conteurs croates 1880—1931*, Matica hrvatska, Zagreb 1933,

¹ Jean Dayre je rođen u Arlesu sur Rhône (Francuska) 1892, a umro u Palermu 1952. Diplomirao romansku filologiju. U prvom svjetskom ratu bio je tumač kod vojnika i izbjeglica iz naših krajeva. Poslije toga rata bio je u raznim prosvjetnim službama u Francuskoj. Dolazio je službeno i privatno u Jugoslaviju u mnogo navrata. Od 1927. do 1934. profesor na Francuskom institutu u Firenci. Sudjelovao na slavističkom kongresu u Varšavi 1934. Od 1935. do 1947. direktor Francuskog instituta u Zagrebu, od studenog 1947. do smrti na istoj dužnosti u Palermu. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu najprije lektor (1935—1945), zatim redovni profesor francuskog jezika i književnosti (1945—1947). U književnost je ušao djelom *Jérôme Cardan, 1501—1576, Esquisse bibliographique*, Grenoble 1928. Eseje i monografije o našim starim književnicima, napise o jugoslavensko-francuskoj kulturnoj uzajamnosti, prijevode kraćih proza A. G. Matoša, M. Krleže i drugih naših književnika objavljivao u periodicima: *Revue des études slaves* (Paris 1930—1932, 1934, 1951), *Hrvatsko kolo* (1935, 1941), *Obzor* (1935, 1940—1941) i dr. — 1937. osniva u Zagrebu i uređuje *Annales de l'Institut français de Zagreb*, gdje je posmrtno izašla kompletna bibliografija njegovih radova u dvobroju 2—3. 1953./54. Bio je urednik za francusku književnost *Hrvatske enciklopedije* Hrvatskog bibliografskog zavoda (svesci I—V).

kao i: Antun Gustav Matoš, *Camao et autres nouvelles*, Institut bibliographique croate, Zagreb 1944. U tim dvjema knjigama Dayre je objavio čitav svoj prevodilački opus iz hrvatske književnosti, namijenjen široj čitalačkoj publici u Francuskoj.

Prva knjiga ima 343 strane. Sadrži Dayreov prikaz razvoja hrvatske književnosti od početka do njegova vremena (s prevelikim težištem na »čistoj« estetici i idejno bezbojan za naš suvremeni ukus, ali je Dayre živeći kao stranac među nama s prekidima više decenija, a kontinuirano od 1935. do 1947, želio sa svim strujama javnog života održavati uredne odnose), po jednu pripovijetku Đalskog, Kozarca, Novaka, Leskovara, Matoša, Šimunovića, Ivane Brlić-Mažuranić, Nazora, Ogrizovića, Nehajeva, Budaka, Kolar, Krleže, Andrića, Cesarca i Nametka, na kraju: bilješke o piscima i upute o izgovoru glasova u hrvatskim i srpskim vlastitim imenicama u francuskom tekstu. Dayre ne navodi odakle je uzeo originale koje prevodi. Ja sam se poslužio dobrim izdanjima iz vlastite i javnih knjižnica. Navest ću ih paralelno s francuskim naslovom iz Dayreove *Antologije*:

Ksaver Šandor Đalski, »Perillustris ac generosus Cintek« (K. Š. Đ., *Izabrane pripovetke*, Prosveta, Beograd 1956)

Josip Kozarac, »Trois jours chez son fils« (J. K.: *Izabrane pripovijesti*, Seljačka sloga, Zagreb 1956)

Vjenceslav Novak, »Dans la maison de la mendicante« (V. N.: *Podgorske pripovijetke*, Matica hrvatska, Zagreb 1889)

Janko Leskovar, »La pensée de l'éternité« (J. L.: *Propali dvori — Pripovijesti*, Zora — Matica hrvatska, Zagreb 1963)

Antun Gustav Matoš, »Probité« (A. G. M.: *Sabrana djela, svezak prvi*, JAZU, Zagreb 1953)

Dinko Šimunović, »Le Lâche« (D. Š.: *Pripovijesti — Mladi dani — Porodica Vinčić*, Zora — Matica hrvatska, Zagreb 1965)

Ivana Brlić - Mažuranić, »La forêt de Stribor« (I. B.-M.: *Priče iz davnine*, Nakladni zavod MH, Zagreb 1980)

Vladimir Nazor, »L'eau« (V. N.: *Proza*, Naprijed, Zagreb 1959)

Milan Ogrizović, »Dieu« (Srđan Tucić, Milan Ogrizović, Andrija Milčinić, Petar Petrović Pecija: *Izabrana djela*, Zora — Matica hrvatska, Zagreb 1969)

Milutin Nehajev: »La grande ville« (M. N.: *Veliki grad*, novele, Matica hrvatska, Zagreb 1919)

Mile Budak: »À qui est le Velebit« (M. B.: *Opanci dida Vidurine*, Matica hrvatska, Zagreb 1933)

Slavko Kolar: »Crise« (S. K.: *Pripovijesti*, Mladost, Zagreb 1973)

Miroslav Krleža, »Baraque 5 bis« (M. K.: *Baraka pet be i druge novele*, Mladost, Zagreb 1976)

Ivo Andrić: »En prison« (I. A.: *Pripovetke*, Svjetlost — Prosveta, Sarajevo — Beograd 1958)

August Cesarec, »La maison Škrinjar: enfants illégitimes« (A. C.: *Novele i pripovijesti*, Zora, Zagreb 1972)

Alija Nametak, »Soleil« (A. N.: *Trava zaboravka*, Znanje, Zagreb 1966)²

U vrijeme kada se Jean Dayre latio ovog posla hrvatska je književnost (zajedno sa srpskom i slovenskom) imala svoje (skromno) mjesto u prijevodnoj književnosti slavenskih naroda, pomalo i u Nijemaca, dok je Đalski bio preveden i na engleski, a Mažuranićeva »Smrt Smail-age Čengića« čak i na latinski. Ali za *Francuze* naša je književnost tada bila manje-više *terra ignota*. Dayre je u uvodu *Antologije* umio navesti francuski prijevod samo Mažuranićeva remek-djela. Dayreov pothvat znači prekretnicu. Njegove dvije knjige prijevoda važan su datum u povijesti ekspanzije naše književnosti u druge kulture. Prva od njih (*Antologija*) doživjela je poseban odjek u domaćim i stranim periodičima.³

Opravdanje za valorizaciju Dayreova prevodilaštva vidim u koristi koju ona može pružiti historiografiji ekspanzije naše književnosti preko granica domovine. Istina je da se od današnjih prevodilaca djela naše književnosti na francuski treba tražiti *više*, i bilo bi nepravedno ako bismo Dayreovu ostvarenju pristupili s kriterijima svoje generacije. Dayreov je cilj bila primarna popularizacija naše knjige u njegovu narodu. On se nije mogao baviti filološkim tančinama, niti je sebi smio postaviti zadatak prenošenja svih semova na leksikografskoj, morfosintaktičnoj i diskursnoj razini, niti je mogao prijevod namijenjen *svakome* opterećivati fusnotama. Ali da bismo jasno i sustavno utvrdili mjerila za suvremeno prevodenje s hrvatskog na francuski, uvid u Dayreove probleme, dileme i rješenja bit će nam sigurno nezaobilazna, dragocjena tekovina. U tom je i razlog za ovu malu predradnju.

² Kada upućujem na pojedina mjesta u djelima, služim se prezimenom autora, brojem strane u citiranim domaćim izdanjima, te brojem strane u prijevodu. Autori su predstavljeni s po jednim tekstom. Izuzetak je Matoš, koji je predstavljen jednom pripovijetkom u *Antologiji* i s deset pripovijesti u knjizi *Camao*. Citati iz Matoša neće sadržavati prezime pisca nego naslov djela. Po naslovu odmah znamo da je autor Matoš, jer samo ću njega tako predstavljati. Prvi broj uz neki Matošev naslov upućuje na stranicu knjige A. G. M.: *Sabrana djela, svezak prvi*, JAZU, Zagreb, 1953, drugi broj upućuje, ako se radi o noveli »Poštenje« (*Probité*), na stranu u *Antologiji*, a ako se radi o bilo kojoj drugoj Matoševoj stvari, na stranu u knjizi *Camao et autres nouvelles*, Zagreb, 1944. Ona ima 254 strane. Na koricama je Matošev portret od Andréa Rouveyrea. U knjizi je deset novela: »Camao« (»Camao«), »Étranges hôtes« (»U čudnim gostima«), »Nuit solitaire« (»Samotna noć«), »Le balcon« (»Balkon«), »Une fleur au carrefour« (»Cvijet s raskršća«), »La lumière éteinte« (»Ugasnulo svjetlo«), »Une âme« (»Duševni čovjek«), »Le moineau« (»Vrabac«), »J'ai tué!« (»Ubio!«), »La belle Hélène« (»Lijepa Jelena«), te kratak prikaz Matoševa života i rada. Naslovi Matoševih tekstova koje navodim uz citate izvorni su.

³ H-ć (I. Hergešić), »O Dayreovoj Antologiji hrvatskih pripovjedača«, *Obzor*, LXXIV, 158, 1933, 2—3; A., »Hrvatski pripovjedači u francuskom prijevodu (o J. D.)«, *Hrvatski list*, Osijek, XIV, 168, 1933, 4; M. (Rudolf Maixner), »Francuska antologija suvremene hrvatske proze«, *Obzor*, LXXIV, 134, 1933, 2; L. (Ivo Lendić), »Jedan neoprostiv zaborav« (Prigovor što u Dayreovoj *Antologiji* nije zastupljen Ivo Vojnović), *Hrvatska straža*, V, 166, 1933, 4; Lj. Maraković: »Antologija hrvatskih pripovjedača od J. D.«, *Hrvatska prosvjeta*, XX, 6, 1933, 231—233; H. (I. Hergešić), »Dayreova Antologija hrvatskih pripovjedača«, uz drugo izdanje, *Obzor*, LXXV, 59, 1934, 1; h. (J. Horvat): »Hrvatski pripovjedači pred svjetskim forumom«. Uz drugo izdanje Dayreove Antologije u izdanju M. H. u Zagrebu, *Jutarnji list*, XXIII, 7950, 1934, 19—20; J. K. (Jeronim Korner), »Zrcalo hrvatske moderne pripovijesti u ruci jednog stranca, J. D.«, *Hrvatska straža* VI, 61, 1934, 4; M., »Dayreova antologija hrvatskih pripovjedača«, *Novosti* XXVIII, 88, 1934, 10; M. Deanović, »J. D., compte-rendu critiques«, *Revue de littérature comparée*, Paris, XV, 1935, 11—112; E. Damiani, »J. D.: Anthologie des conteurs croates 1880—1930«, *L'Europa Orientale*, Roma, XV, 1935, 454.

Primjenjujem metodu permutacije. Ne zanimaju me Dayreovi »adekvati« u kojima nije bilo mogućnosti izbora, npr. *soleil* za *sunce* u Nametkovu tekstu, nego polisemni primjeri i Dayreov napor da izborom prijevodne solucije stvori podudarno pripovjedno ozračje, posluživši se, ako treba, nepodudarnim semom: *dix billets* za *pet desetica* (Kolar, 103/243).

Iako je Dayre naveo u predgovoru da je birao tekstove koji pokazuju *saveur régionale*, leksik mu je, što se povijesnog ili lokalnog kolorita tiče, neutralan i standardan. U nultoj fazi ekspanzije neke književnosti na strano kulturno područje ne treba pred nove čitatelje stavljati velike zahtjeve. Oni očekuju jasnoću, jednoznačnost, prezentiranje samo »onog o čemu se radi«, makar na štetu nekih komponenata leksika i stila. Čehaja je dakle u Dayrea naprosto *le lieutenant* (u značenju vezirova zamjenika), zindan je *la prison*, tursija *des conserves* (Andrić 25/283, 32/292 *et passim*). Koloritom obilježen Matošev leksem *hotkar* u Dayrea je neutralni *espion* (Camao 249/55), dok je Cesarčevo *neiskusno balavče* naprosto *innocente enfant* (Cesarec 132/312).

Briga za jednoznačnost ima prevagu nad skrupulama preciznosti i obilježjima stila: *sinja kukavica* = *sale oiseau* (»Duševni čovjek« 291/184), *davor-djevojko!* = *pauvre enfant!* (»Cvijet sa raskršća« 380/149), *bunar-lađa* (poetski rečeno) = *bateau-citerne* (tehnički termin) Nazor 98/127 *et passim*, *glasovirski nabijači* (pejorativno) = *pianistes* (standardno) — (»Ugasnulo svjetlo« 280/161).

Jean Dayre voli prevoditi »definiციjski«:

gondže = *bouton de rose* (Camao 251/61 *et passim*); *opaklije* = *longs manteaux en peau de mouton* (»U čudnim gostima« 230/81); *džeferdan* (*sic!*) = *un vieux fusil damasquiné* (Šimunović 205/105); *na bijelom hljebu* = *devant son dernier repas* (»Lijepa Jelena« 293/228); *rastrubiti* = *publier la chose* (Cesarec 135/317); *veselo srce kudjelju prede* = *avec de la bonne humeur rien n'est pénible* (»Balkon« 312/104); *čibugdžija* = *intendant d'un grand seigneur* (»Lijepa Jelena« 294/231); *bula* = *femme turque* (»Vrabac« 352/190); *opanci* = *larges chaussures* (Kolar 105/246).

Koje semove sadrži riječ *baka* u odabranoj pripovijetki Ivane Brlić-Mažuranić? Svakako, rodbinski odnos prema mladiću koji ženi zmiju-djevojku. Ali taj se mladić u »Šumi Striborovoj« dosljedno i uvijek naziva *sinom* (a ne unukom), dakle, *baka* znači *majka*. (Obratnu permutaciju imamo u nekim narodnim govorima gdje *nana*, to jest, *majka*, označava *baku!*) S druge strane, u susretu s djevojčetom u šumi, a i u *vezi* s tzv. Domaćima u kući, imamo drugi sem: dobroćudnu, blagu stariju žensku osobu. Ne našavši podudarni francuski izraz koji bi nosio oba ova sema, Dayre se i ovdje odlučio za prijevod koji također možemo nazvati definiციjskim: *bonne vieille* (Brlić-Mažuranić 70/113).

Jasan primjer te Dayreove preraspodjele semova imamo u prijevodu sintagme Vjenceslava Novaka: vrh *oskorupljena* vala = *sommet des vagues laiteuses* (Novak 7/61). *Skorup* je dakako u konotacijskom polju *mlijeka*, ali je Novak mislio na jedno obilježje skorupa koje ga približuje *moru*: namreškanost, naboranost, valovita »zadebljalost« — za razliku od glatke površine u vrijeme »bonace«. (Ima u Laze Lazarevića, u pripovijesti »U dobri čas hajduci« jedna takva skorupska metafora: haljina *bujne* djevojke mreška se na leđima, dok cura hoda, kao ploha prevrela

mlijeka na koje se počinje hvatati skorup.) Što je pak Dayreov sem? *Mlijecha boja* vala. Nitko ne može reći da ona ne bi također mogla pristajati u Novakovu književnu sliku.

Da izbjegne turcizam *šešana* kod Šimunovića (205/105), Dayre je dio rečenice preoblikovao: *Obori ga hicem iz šešane* = *L'abattit d'une balle*, ali je tako na žalost razvodnjena indikacija da je ubojica Turčin.

Ako je hrvatski tekst neproziran, naš se prevodilac ne libi svojevrsnog redigiranja:

»I taman ode stari sluga u svoju ćeliju od gospođine ruke...« = »Le vieux serviteur, échapant à la main... rentra dans sa cellule« (*Camao* 250/57).

Otići od ruke ovdje doista znači »izbjegli udarce«, koji su bili namijenjeni kao kazna sluzi jer je javio gospodaru da ga žena vara.

Čini se da rječnici nisu evidentirali značenje glagola *zatrnuti* u Šimunovićevoj »Kukavici« 204/104; »Čovjek zatrne«. Dayre je preveo: »L'homme... est anéanti«, što je srodno značenju »gasiti«, »ugasiti se«, koje jedino postoji u rječnicima, tako i u *Hrvatskosrpsko-francuskom rječniku*, Zagreb 1960, kojega su autori Dayre, Deanović i Maixner. Ali kod Šimunovića se ne radi o gašenju (uništenju) nego o fizičkom ili duhovnom kočenju, konkretno, o privremenom emocionalnom suženju zbog šoka koji nastaje kad Spasojev otac i brat ugledaju u mlinskom kanalu Spasojevo truplo bez glave. Bolje bi bilo da je prevodilac uzeo za »zatrne« neki glagol sa semantičkog područja kočenja (*s'engourdir*, *se raidir*...), iako ni ovako nije baš promašio.

Dogodi se da francuski jezik raspolaze značenjski obuhvatnijim leksomom od paralelnog našeg. Vidjet ćemo takav primjer u Dayreovu prijevodu Nehajevljeve sintagme »prelijen da se zaljubljuje« (Nehajev 4/187), gdje Dayre ima »trop paresseux pour *s'amouracher*«. Prema Larousseu, 1968, *s'amouracher* znači: *s'éprendre d'une passion soudaine et passagère*. Naš jezik ne može to iskazati jednom riječju. S druge strane, Francuzi nemaju riječ za Badnjak nego ga iskazuju opisno. Usp. opet kod Nehajeva 18/208: »da slavi Badnjak« = »qu'il célèbre la veillée de Noël« (doslovno: »dan uoči Božića«).

Riječ *loustic* (»veseljak«) očigledno je germanizam (usp. njemački *lustig* s istim značenjem). Nije li je zato Dayre upotrijebio u prijevodu Matoševe rečenice: »... priključi (mu se) Pinterović, veseljak i vicmaher...« = »s'était approché Puklerović, ... loustic et plaisantin«? Ne mogavši preuzeti Matošev germanizam (*vicmaher* = *plaisantin*) Dayre je preveo germanizmom izvornu hrvatsku riječ (*veseljak* = *loustic*) u istom kontekstu. Tu ima u Matoša i *kibicovati*, ali je taj izraz u francuskom nepoznat te je prijevod nužno eksplikativan: *assister en silence* (»Poštenje«, 308—310/82).

U francuskom je izraz *mrtve oči* — *yeux morts* odveć precizan i ne može ga se reći o živu čovjeku. Stoga je Dayre izbacio pridjev »mrtve« u Nehajevljevoj rečenici »Kad bude vidjela ... njegove *mrtve* oči« (smisao: ugasnule oči, oči bez životne radosti, bez izražajnosti) = »Quand elle verra... ses yeux«, što je dopustivo, ali bi bilo poželjnije tragati za francuskim terminom toga značenja. Još je manje sretno prevesti u istom Nehajevljevu diskurzu *zatomiti s dissimuler*: »... neće moći da *zatomiti* gorčine i boli« (to samo marginalno znači da bi subjekt htio kriti svoje gorčine i boli od drugoga, a glavno je značenje u nemoći da se

suzbiju, pobijede, smanje, reduciraju stvarne gorčine i boli u vlastitoj duši) = »il ne sera pas capable de *dissimuler* (= »da prikrije pred drugim«) les amertumes et la douleur« (Nehajev, 19/208).

Obratno, u jednom primjeru iz Matoševa »Poštenja« imamo u prijevodu točniji izraz nego u originalu: »njegova novčanica ukrašena likom...« = son portefeuille orné du portrait...« (308/80). Iz konteksta je nedvoumno da se radi o novčaniku, lisnici, novčarki (*portefeuille*), a ne o novčanici (*billet de banque*), kako je pogrešno napisao Matoš.

Autor »Poštenja« i inače zna sebi dopustiti upotrebu posve neprikladna i netočna izraza, čijemu se značenju moramo mučno dovijati iz konteksta. Bilo bi preuzetno zahtijevati te enigmatske napore od bilo kojeg stranog prevodioca. Evo primjera iz pripovijetke »U čudnim gostima«, u kojoj se prikazuje stravična epizoda iz života jednog lualice. Bježeći pred policijom sakrio se u zamak perverzno grofa, koji mu je pružio utočište, kneževski ga nahranio i napojio. Kad je bjegunac zaspao, grofov ga je sluga čvrsto vezao. Ujutro je grof došao s kirurškim priborom da na svome gostu obavi vivisekciju. Uvečer je lualica legao spavati u raskošnoj spavaonici, a drugog se dana probudio u tijesnoj rupčazi memljivih zidova. On nam priča u prvom licu:

»Izdao me dakle grofovski podlac i ajinin! Dok sam pijan spavao, dozvaao je oružnike, te me gurnuše u taj šljepić. Ali ipak — nije možno! U Francuskoj ne vežu ovako ni najhuidih zlikovaca... Ili da to nije lijes, da se nisam možda prenuo, a sve to da nije samo grozno priviđenje posljednjeg životnog trzaja u prokletom grobu.« (»U čudnim gostima«, 230)

Semovi glagola *prenuti se* kreću se u značenjskom polju buđenja, naglog buđenja, buđenja u srsima. Na početku opisa te faze lualičina doživljaja, pet redaka prije moga citata, već stoji rečenica »Probudih se.« Dakle podvučeni dio u citatu (»da se nisam možda prenuo«) ne možemo supstituirati s »da se nisam možda probudio«, jer je već nesporno da je lualica budan. On misli da je možda u lijesu, a taj je lijes u grobu. U logici konteksta, rečenicu »da se nisam možda prenuo« treba čitati »da nisam možda umro«. Umrli čovjek, u prekogrobnu životu, sjeća se groznog priviđenja posljednjeg životnog trzaja.

Takvo domišljanje ne možemo tražiti od prevodioca kojemu hrvatski jezik nije materinski. Kod Dayrea *prenuti se* znači naravno *probuditi se*: »Je me suis peut-être réveillé« (*Étranges hôtes*, 83).

Uzged, dijalektizme u citiranom odlomku (*ajinin* /nema u Rječniku MH-MS/ i *šljepić*), Dayre će naravno prevesti riječima iz standardnog francuskog jezika: *ajinin* = *patelineur* (»ulizica«), *šljepić* = *cachot* (»zatvor; tamnička ćelija«).

To ne znači da je u ovim prijevodima nemoguće naći i sretnu podudarnost tako reći svih semova određenog izraza:

1) *harmičar* = *gabelou* (Đalski, 180/14)

(*Harmičar* je prema Rječniku MH-MS zastarjeli izraz za pojam carinik, a *gabelou* je prema Larousseu također nekadašnji izraz za carinika, ali se u pejorativnom smislu čuje i danas. Cintek u istoimenoj pripovijetki Đalskoga, iz čijeg je monologa primjer uzet, upotrebljava citirani izraz u izrazito pejorativnu smislu.);

2) *kotlovi i kazani* (zapravo u akuzativu: »kotlove i kazane«) = *des marmites et des alambics* (Nazor 99/128)

(Dayreov je izraz čak puniji nego Nazorov, jer autor »Vode« tu ipak ima manje-više tautologiju.);

3) *gardista* = *garde républicain* (»Ubio!«, 363, 219)

(Radnja se zbiva u Parizu. *Garde républicain* je precizni, službeni naziv. Dayre je postupio onako kao što bi učinio Jugoslaven koji bi, prevodeći s francuskoga djelo čija se radnja zbiva kod nas, pretočio, na pr., »agent de police, policier, flic« u »milicionar«.);

4) *u melodijama stroge strofe* = *dans les mélodies d'une strophe puissante* (»Lijepa Jelena«, 294/229);

5) *ništa naročito* = *rien d'extraordinaire ou de particulier* (Cesarec, 136, 319)

(Pojam »ništa naročito« daje se u nas sintagmom koja je u punom smislu riječi ustaljeni govorni model. U Francuskoj nije tako. Dayre je dodao još jedan pridjev da izjednači modalitet u oba medija.);

6) *hurija* = *la houri* (309/331 et *passim*, Nametak)

(Dayre ne tumači *la houri* u fusnoti. Znači: taj je pojam u Francuskoj široko poznat. Jedina fusnota uz Nametkovo »Sunce« — »Soleil« jest *Schwabes (Švabe)* »dénomination qui englobe tous les Allemands — Boches«.);

7) *pet desetica* = *dix billets* (Kolar, 103/243)

(Da kapara za junca, makar u uvjetima ne znam kakve krize, stoji samo pet desetica, francuskom bi uhu zazvučalo preveć nestvarno, karikaturno, pa je Dayre iznos podvostručio da izjednači modalitet u dva medija.);

8) *ikona* (zapravo: *ikonu*) = *icone* (Brlić-Mažuranić, 68/110);

9) *Đački rastanak* (naslov pjesme B. Radičevića) = *Adieu de l'étudiant* (»U čudnim gostima«, 229/79);

10) *Smrtigrad* = *La Ville de la mort* (»Samotna noć«, 269/98);

11) *brabantskim čipkama* = *dentelles de Bruxelles* (*ibidem*, 269/98)

(Brabant, ime belgijske pokrajine gdje se poznate čipke pletu, nespretno je upotrijebiti u francuskom zbog nekih homonima te riječi među zajedničkim imenicama.)

Da naše pripovijetke više približi prosječnom francuskom čitatelju, Dayre je, gdje je god mogao, osobnim imenima davao francuski lik: Cvijeta = Flore, Jelica, Jelena = Hélène, Josip, Jozo = Joseph, Kata = Catherine, Marko (kod Ogrizovića Marc, kod Andrića Marko, ovo potonje možda zbog ritma sintagme fra Marko — frère Marko). Kod prezimena koja u svom liku sadrže jasne aluzije, umjesto prijevoda, dao je izvan teksta bilješke. Tako imamo uz pripovijetku »Poštenje« (»Probité«) ovo:

Pajceковиć de *pajcek*, pourceau,

Puklerović de *puklav*, bossu en dialecte de Zagreb.

Kod toponima, među kojima ima dosta onih koji sadrže karikaturne primjese, nije začudo dao ni bilješke niti je pravio pokušaje prijevoda:

Gladovec (Kolar, 98), Veliko Gnjezdo (*ibidem*, 98 et *passim*),

Bikovski Vrh (*ibidem*, 99 et *passim*), Kiselica (*ibidem*, 99),

Bunjani (*ibidem*, 105 et *passim*), Vučja Gorica (Đalski, 179/13).

Jedini toponim (ako tako smijemo nazvati ime grada u sablasnoj viziji opće smrti, na koju veoma podsjeća »Bajka« Dobrice Čosića), koji je Dayre preveo jest već spomenuti Smrtigrad (»La Ville de la mort«, »Samotna noć«, 269/98).

Nazorovo »Velo selo« prevodi samo kao »Selo« (*Village*), Nazor 99/128.

Iako najčešće sve rješava prijevodom, Dayre se ipak nije posve odrekao bilježaka izvan teksta. U prvoj knjizi (*Anthologie des conteurs croates modernes*, 1933) ima ih 25, u drugoj (Antun Gustav Matoš; *Camao et autres nouvelles*, 1944) 4, od kojih je jedna Matoševa (objašnjenje riječi »Camao«). Dio teksta označen asteriskom, koji ne upućuje na bilješku ili fusnotu, na francuskom je jeziku već u originalu.

Od 25 bilježaka izvan teksta u prvoj knjizi, 11 ih je posvećeno Dalskome. Daje se podatak o običaju miješanja hrvatskog i latinskog u konverzaciji školovanih osoba, tumači se osmostoljetni savez Hrvatske i Ugarske, pojam *premuš komeš*, nagodba iz 1868, *atila*, a daje se i prijevod u tekstu ostavljenog mađarskog potvrdnog izraza »igen-igen«. Daje se informacija o Kornelu Batoriću i o deminutivu Ermenegildek.

Kozarac je dobio samo jednu bilješku, i to o vrijednosti novčane jedinice florin.

Kod Matoša imamo već spomenuto objašnjenje etimologije prezimena Pajceković i Puklerović, te informacije o Starčeviću i Strossmayeru. U tekstu ostavljena riječ *deutschmeister* tumači se kao *maître de l'ordre teutonique*, a tumači se i pojam *les poupées du diable* kao marionete.

U Šimunovićevu tekstu ostavljene su, uz transliteraciju, izvorne riječi hajduk, vila i gusle, pa su i objašnjene u bilješkama izvan pripovijetke. U izvorniku ima Šimunovićeva fusnota za *dvijezac* (»ovan od dvije godine«), ali je to Dayre riješio u tekstu: *mouton de deux ans* (Šimunović, 200/97). Ipak, Dayre u bilješkama tumači »muški grob« (*le tombeau de l'homme*, Šimunović 198/94) kao rijedak oblik oglodane plečke od ovna, što se pri gatanju smatra lošim znakom, ako se na takvu plečku naiđe.

Uz Budakovu pripovijetku imamo dvije Dayreove bilješke izvan teksta namijenjene francuskom čitatelju: »Velebit, massif montagneux en bordure de l'Adriatique«; »harambaša — harambacha« (transliterirana izvorna riječ), »chef d'une troupe de haïdouks« (ova posljednja riječ već je objašnjena uz Šimunovićevu pripovijetku).

Uz »Sunce« (»Le Soleil«) Alije Nametka imamo bilješku koja se odnosi na pojam Švabe (*Schwabes*), o čemu smo već govorili.

Uz tekstove ostalih pisaca iz *Antologije* nema nijedne eksplikativne bilješke izvan teksta (Novak, Leskovar, Ivana Brlić-Mažuranić, Nazor, Ogrizović, Nehajev, Kolar, Andrić, Cesarec i Krleža), što je osobito čudno za Andrića i Krležu, čiji tekstovi upravo vrve leksičkim posebnostima.

Iako Dayre u predgovoru kaže: »À l'exception de *Perillustris ac generosus Cintek* qui a subi quelques coupures les autres textes ont été traduits en entier«, bilo bi previše naivno shvatiti te riječi doslovno. Skraćivanja nipošto nisu ograničena na Cinteka, ima ih koliko hoćete u Ogrizovićevu, Leskovarovu, pa i Krležinu tekstu, nešto i kod Nametka. Ima i Dayreovih dodavanja. (Sve to podsjeća na poznato Žimbrekovo

»redigiranje« Cesarca!) Ali Dayrea treba razumjeti. Iskreno je nastojao probuditi zanimanje za hrvatsku književnost u svojoj zemlji. Svoj je prijevod formulirao neprestano osluškujući kako taj tekst zvuči prosječnom francuskom čitatelju. U predgovoru *Antologije* zajamčio je da se u toj knjizi neće moći naći nijedna slaba stranica (»aucune page insignifiante«, Dayre, XIV). Da ne bi bilo slabe stranice, ne smije biti ni slabih rečenica. Što je smatrao slabim, preskakao je. Evo primjera!

U trećem poglavlju Leskovarove »Misli na vječnost« učitelj meditera o sretnom dječastvu u rodnom selu, o vremenu prije nego što ga je otac jednog jesenskog dana odveo u Zagreb »da postane gospodinom« (da se u gradu školuje): »On se vratio iz škole, sam je u sobi, svi su negdje na polju, rade. U sobu pada sjajno svjetlo sunčano kroz malene prozorčice. U sjeni u kutu visi raspelo. Tako je svečana tišina, i tko se ne bi bacio pred raspelo. Neizrecivo lagodno bijaše mu u srcu« (Leskovar, 143). Prijevod: »Revenu de l'école, il est seul dans sa chambre, tout le monde est dans les champs, au travail. Dans la chambre tombe l'éclatante lumière du soleil à travers la petite fenêtre. Dans un coin, dans l'ombre est pendu un crucifix. Il sentait dans son coeur une douceur inexprimable.« (Dayre, 75)

Ispuštena je u prijevodu rečenica: »Tako je svečana tišina, i tko se ne bi bacio pred raspelo.« Slabost te rečenice je u tome što unaprijed sponira religiozni zanos čitatelja, jer u pripovijetki nema nikakvih prethodnih aluzija iz te oblasti niti ima umjetničkih postupaka kojima bi bio cilj takva raspoloženja injicirati u svijest čitatelja.

Prevodilac je kod Leskovara također ispustio rečenicu »Njoj bude nekako ugodno...« (Leskovar 145/78).

U Ogrizovićevoj pripovijetki (»Bog«) ispustio je iz pridjeva devet redaka na str. 95 od »Ja sam se ipak držao...« do »šuteći gledala« i pet redaka na str. 97 od »Dašto da je sašao...« do »od radosna ganuća«.

U istoj pripovijetki pomaknuta je unatrag godina rođenja bolesnice koju autor predstavlja kao staricu. Autor joj je kao godinu rođenja stavio 1852, a Dayre 1828. (Ogrizović, 174/91). I doista, Dayre je logičniji, jer u noveli stoji da se ona udala 1863. (»dovedena iz Bosne«), dakle, s jedanaest godina života, što je nemoguće u našim krajevima.

Epilog Nametkove novele, koji počinje »Dan je gonio noć«, u originalu je uvećanim razmakom odvojen od ostalog teksta, istaknut. Dayre ga pak daje kao normalni pasus pripovijetke. Potkraj toga dosta uzbuđljiva i patetična završnog dijela Dayre se toliko unio u zbivanje da je sam donio tri nova retka, koja sve bolje ekspliciraju. U citatu ćemo označiti što je Dayreovo: »Une goutte viendra de moi, l'autre d'elle. Nous ne ferons plus qu'un. (Dayre:) *Il faut se dénuder comme elle s'est dénudée. Comme ça, Je descends, peu à peu.* (Ponovno Nametak:) *Maintenant vers elle. Je descends encore un peu, sous un pas, deux et déjà nous ne sommes qu'un. Voilà, elle est déjà sous ma main...*« (Dayre, 334).

(Izvorni tekst: »I jedna će kap biti od mene, druga od nje. Bit ćemo jedno. Sad k njoj. Još se malo spusti, pa korak-dva, i već smo jedno. Evo, već mi je pod rukom...«) — Nametak, 310 —

To me je mjesto zaintrigiralo i posudio sam u Sveučilišnoj knjižnici sva izdanja djela Alije Nametka, prije Dayreova iz 1933, da vidim nema li druge verzije »Sunca« s »Dayreovim tekstom«. U *Travi zaboravka*

(Znanje, 1966) urednik Ivanišević odnosno priređivač Dubravko Jelčić ne navode odakle su preuzeli »Sunce«. To ne navodi ni Dayre. Da nije Dayre novelu uzeo iz časopisa? Uzeo sam *Bibliografiju Leksikografskog zavoda* u kojoj se nalaze cjelokupni podaci o tekstovima u periodicima (ili bi barem tako trebalo biti). U prvom svesku *Bibliografije* navedeno je da će iza svezaka namijenjenih pjesmama doći podaci o umjetničkoj prozi. Ali nije tako. Odmah nakon bibliografije pjesama slijedi bibliografija historiografije: uredništvo je zaboravilo na svoje obećanje (dakle: na preuzetu obvezu) da iza pjesama ima doći bibliografija pripovijesti i romana u periodicima. Dakle mi je sasvim nemoguće provjeriti odakle je Jean Dayre uzeo tekst »Sunca« Alije Nametka i da li je taj tekst identičan s onim koji su 1966. objavili Ivanišević i Jelčić.

Pri prevođenju Matoševih tekstova ispušteno je sljedeće: »Sav se pomladio i modernizovao. Jedva ga upoznah« (»Vrabac«, 355/198), »Noć bijaše hladna kao kamenita grobnica« (»Ubio!«, 359/207), »...s agonijom gradskih ozebljih i zalutalih svjetala...« (*ibidem*, 360/207) »Vrb-rb-ni-ččče-nnn-aad-m-ooo-rem« (»Balkon«, 320/129).

Pri prevođenju Milutina Nehajeva ispušten je atribut *veliki* na većini mjesta u tekstu gdje dolazi sintagma *veliki grad* (osim u naslovu), na pr. 23/214 et passim. U rečenici »On neće otići kući« izostavljeno je *kući* (imamo samo »Il n'ira pas«), iako kontekst ne jamči potpunu jasnoću, jer postoji mogućnost da čitatelj shvati kako Fran odlazi svojoj djevojci Eli u samom Beču.

U Krležinoj »Baraci pet be« Dayre je ispustio u prijevodu sljedeće: »takozvanom socijalnom, upravo socijalističkom (demokracijom)« — 204/260; »godine šesnaeste« (204/261); »Szerbusz« (206/263); »ranjenih glava« (210/269), »Brusilov« (210—270). Umjesto »ranjenih glava« stoji »personnes«.

U kontrastivnom sučeljavanju morfosintaktičkih modela Dayre se, naravno, opredjeljivao za modele svog jezika. Tako se narušavao izvorni stil. Kad imamo dvije usporedne (obično: sastavne) rečenice, Dayre prvu redovno pretvara u particip. Za primjer upućujem na već navedeni citat iz Leskovara na hrvatskom i francuskom (»on se vratio« = »revenu de« — Dayre, 75). Također: »Dodijalo mi i odem« = »Excédé je sortis« (»Vrabac«, 356/201). Dayre često supstantivira hrvatski verbalni model:

»o njoj srebreno *bajaše* i nijemo *čaraše*« = *sortilège argenté et muet*« (269/97, »Samotna noć«),

»kad su... *otišli*« = »après leur départ« (Kozarac, 156/51),

»kad je on gore u orgulje *zapjevao*« = »quand le chant commença« (Leskovar, 145/78).

Evo zanimljiva slučaja supstantiviranja glagola i kontrahiranja dviju hrvatskih rečenica u jednu francusku:

»I počeh *tražiti* ljubav kao drugi što *traže kruh*. Počeh *tragati* za ženom, kao drugi što *tragaju* za srećom.«

Prijevod: »Et je commençai la recherche de l'amour comme d'autres poursuivent le bonheur« (Lijepa Jelena, 294/230).

Dayreu je najudobnije gdje i hrvatski i francuski imperfekt složno stoje u službi »temps tapis« (Đalski, Matoš, Leskovar). Sva ostala hrvatska vremena za prošlost, ako služe kao »sag« za kretanje živih zbivanja, prevodi imperfektom:

»Tih je dana moj otac bio veoma zabrinut.

Rujan se *primicao*. Očeva borba s majkom radi moga školovanja *bijaše već dovršena*.«

»Ces jours-là mon père *était* très préoccupé.

Septembre *approchait*. La lutte entre mon père et ma mère à cause de mes études *était déjà terminée*. (Nazor, 97/125)

U takvim je primjerima kontrastivnost dvaju jezika na **minimumu**.

Ponekad Dayreu ne pođe za rukom ispravno prenijeti hrvatski glagolski vid u francuske oblike za izražavanje toga vida: »Do mene je klečala... ženska s... djetetom..., to je dijete počelo plakati, a žena ga *mirila*.«

»À côté de moi *était* à genoux une... femme avec... un... enfant qui se mit à pleurer et qu'elle *fit taire*.«

U pogledu morfosintakse prijevoda možda bi se moglo reći samo još ovo: koliko god se prevodilac trudio dati tekst koji može biti sasvim prihvatljiv prosječnom francuskom čitatelju, toliko je taj tekst ipak pretrpan *passé simple-om* u dijelovima gdje se daje živa konverzacija. Toliko *passé simple-a* u *upravnom govoru* nikada nećemo naći u originalnim francuskim romanima i pripovijestima.

Stanovita stilska razbistravanja, kojima Dayre spretno redigira tekst koji prevodi, treba u dosta slučajeva bez sustezanja ne samo odobriti nego i visoko ocijeniti:

1) »Ta vidim ja da si ti *gad mrcini*...«

»Je vois bien que tu *degoûterais* une charogne...«

(Doslovni kontrolni prijevod s francuskog: »Vidim dobro da bi se ti zgadila i strvini, da bi smrdjela i smradu«) (Nametak: 309/332);

2) »A koliko je, Bože, ljudi *zagledalo* ranu na srcu iznemogle prosjakinje?« = »Et combien de gens, mon Dieu, *surent voir* la blessure...« (= umjelo vidjeti) — (Novak, 12/68);

3) »Odapela je kao iz puške da pristaje« = »Sa réponse — elle *acceptait* — *partit* comme un coup de fusil« (Cesarec: 132/313);

4) »Neke večeri krenem... prama ženevskom svjetioniku« = »Un soir, à Genève, je m'*acheminai*... vers le phare.« (»U čudnim gostima«, 225/65);

5) »već mi je davno *šupalj ispod očiju* taj puzavac« = »il y a déjà longtemps que je *l'ai percé à jour* ce reptile« (Camao, 249/55).

Osobito je zanimljiv primjer iz »Tri dana kod sina« gdje se vidi kako je snažno Dayre doživio tu pripovijetku, odnosno, kako se je silno identificirao s likom starca. Kozarac opisuje zbivanja u duši starca, koji je šokiran čudnim, luksuznim namještajem, raskošnim pokrivačima itd. u tuđoj spavaonici: »Šareni sagovi po podu, svileni niski fotelji, kao snijeg bijela postelja s pokrivačem od plave svile, sve ga to plašilo, sve je to bilo tako visoko nad njim, te je mislio da će sve biti oskrvnjeno njegovim dodirom. *Htio je otići* k sinu i *zamoliti ga* da mu spremi onakvu sobu i postelju kao što je njegova kod kuće« = »Les tapis bariolés, les fauteuils bas, couvert de soie, le lit blanc comme la neige avec sa couverture de soie bleue, tout l'intimidait, tout cela *était* si haut au-dessus de lui, qu'il pensait le souiller par son contact. *Je vais aller trouver mon fils et je le prierai de me préparer*...« Identificiravši se s književnim

likom, prevodilac je spontano prešao na iskaz u prvom licu jednine, počeo je govoriti u »svoje« ime, u ime starca s kojim je postao jedno. Δ u Kozarčevu hrvatskom tekstu to je neutralni izvještaj u trećem licu.

Što se tiče dijalekta, npr. kod Đalskog, Kolar, Matoša . . . , u prijevodu imamo standardni francuski jezik. Time se dosta izgubilo, ali što se može. U priručnicima o prevođenju čitamo da i dijalekt treba nekako izraziti (usp., npr. Mila Stojnić, *O prevođenju književnog teksta*, Sarajevo 1980, str. 12 *et passim*) ali tu su zapreke velike. Jednom sam od uredništva beogradskih *Mostova* dobio na analizu tekst gdje je beljački govor preveden kajkavštinom, pa se čitalo jako mučno. Tako isto nema lijeka za prenošenje ritmiziranih ili čak rimovanih gnomskih rečenica, npr., zaziv sv. Mihajlu »Kada pak dojde sv. Mihal, grojzdek dozreje, a ja ga bum bral.« (Đalski, 183), »Tko se ne osveti, taj se ne posveti.« (Šimunović, 206), ali majstorski prevodilac Dayre i tu se znao snaći: »Ali kriza nek i njega grize!« = *Que la crise les creuse!* (*creuser* = bušiti, dakle, srodno s *gristi*) — Kolar 107/249, a metnuo je kadšto, radi ravnovjesja, francuski rimovani izričaj gdje ga hrvatski i nema: »Uostalom, svaki je gost iz obzira prema onom koji je imao da pije iza njega, čašu *pristojno* iskapio do dna« = »Du reste, chaque client par égard pour celui qui doit boire après lui vide son verre *avec décence et conscience*« (Kolar, 106, 248).

Na kraju, koju riječ o pogreškama! Pravih promašaja tako reći i nema, odnosno, mogu se izbrojiti na prste jedne ruke, a o nepreciznostima i nespretnostima već sam dovoljno govorio. Prava je greška kada je kod Nametka »grijem« preveo kao da piše »krijem«, »je cache« mjesto »je chauffe« (310/334). Također i kad je u Matoša shvatio trijem kao prag (*seuil*) a trebalo je *portique* (»Samotna noć«, 269/96). U rečenici »Cintekom« nije dopuštao (Đalski, 176/9) Dayre nije shvatio da je *Cintekom* množina, ali tko mu to može zamjeriti kao Francuzu? Ni njegovi sunarodnjaci koji preveoše Marulićevu »Molitvu suprotiva Turkom« ne znaju taj stari dativ množine i prevode ga jedninom (usp. *La poésie croate* par Slavko Mihalić et Ivan Kušan, Paris, 1972, Seghers, gdje je taj Marulićev naslov također pogrešno preveden s prijedložnim objektom u jednini: *Prière contre le Turc.*) To nitko ne zna ni od Jugoslavena, osim jezičnih stručnjaka i starijih osoba koje su još upamtile iz starog prijevoda evanđelja: »Reče Isus učenicom svojim«.

Postoje još dva mjesta u *Antologiji* o kojima bi mnogi pomislili da su čiste pogreške. Krležin *til* u »Baraki pet be« Dayre nije preveo kao *tulle* (»til«) nego *tuile* (»crijep«). Tiskarska greška nije, jer se dosljedno ponavlja na više mjesta. Radi se o metafori suhomesnate robe koja se primjenjuje na udove ranjenika. (Suhomesnata roba pokriva se tilom u izlozima i staklenim spremnicima dućana; prije toga, suho se meso izlaže dimu u potkrovlju, to jest, *pod crijepovima.*) Koliko poznam Jeana Dayrea, to nije greška nego svjesno jačanje metafore. Drugo je mjesto Andrićev *četvrtak* kada su sejmeni došli poslom u samostan. Zašto četvrtak, zašto ne »jednog dana«? Drugog dana bio je svetak (petak). Dayre je mogao pomisliti da je u svijesti francuskih čitalaca njegova prijevoda Andrićeve novele četvrtak tipičan neradni dan, jer je prije rata to bio dan kada se nije išlo u školu! (I neki crkveni blagdani padaju obavezno u četvrtak: Veliki četvrtak posvete ulja, Tijelovo = *Fête-Dieu.*) Stoga je Dayre, radi očuvanja francuske asocijacije, a znajući zašto je

Andrić odabrao četvrtak kao *pretpraznički* dan za hapšenje fra Marka (»jednog četvrtka, *iza podne*...«), metnuo u svoj prijevod srijedu — *mercredi* — koju su u Francuskoj učenici i nastavnici osjećali kao dan uoči blagdana. To je sasvim u skladu s njegovim prevodilačkim mentalitetom, koji lišava Andrića povijesnog i regionalnog kolorita da bude čitljiviji prosječnom francuskom čitatelju, ali pazi na točno i obuhvatno prenošenje »zbivanja«. Inače, logika te pojedinosti u priči svodi se na čehajinu okrutnost i lukavost u nadmudrivanju franjevaca: Policija dolazi po fratra u pretprazničko poslijepodne, jer će nakon viđenja s čehajom jamačno biti bačen u »zindan« zbog neplaćena »džulusa«. Dakako, njegova će se braća tada odlučiti da hitno pošalju ono što su oklijevali dati, kako bi vlast morala odmah sutradan fra Marka pustiti. Ovako će ga okrutni vezirov zamjenik moći mučiti još jedan dan u ledenoj ćeliji: na praznik (u pećak!) nema uredovanja i nemoguće je izdati nalog za puštanje na slobodu. Ili će se fratri jako požuriti s dukatima, kako bi njihov brat bio oslobođen muka već istog (pretprazničkog) dana prije zalaska sunca.

Svevlad Slamnig: JEAN DAYRE AS A TRANSLATOR

S u m m a r y

The French comparatist, Slavist, polyglot, teacher and most deserving promoter of Croatian literature into the French culture, Jean Dayre (1892—1952), published two extensive selections of works from Croatian literature for the French public.

The author begins by comparing the original texts with Dayre's translations, and then finds the place these translations hold in promoting Croatian artistic prose in general, into the fund of translated literature of other cultures, especially of the French culture. The author studies Jean Dayre's mentality as a translator from the aspect of the demands placed before a modern literary translator. Jean Dayre does not have many philological, »scholarly« preoccupations. He communicates with the average Frenchman, who is to obtain a clear, lucid and exciting view into an »exotic« literature of which he knows little. Thus Dayre is consciously free of many pretensions. He forgoes historical and local colour whenever the presentation of that level would necessarily be complex, clumsy and »professional«. In his selection of stories he prefers those with regional characteristics, but he does not translate dialects. He does not shrink from interfering with the integrity of the text: in his introduction he promised that the *Anthologie* would not contain one single weak page. In some places his additional explanations are included in the original text (A. Nametak: »The Sun«). But Dayre possesses a virtue that is the most precious in translating: creative intuition. His translations are distinguished by a modern flexibility of discourse and an outstanding identification with the characters: he turns the storyteller's third person singular into first (Kozarac: »Three Days with his Son«). He bears in mind that »the world of the French reader« may be short in connotations, and feels free to use French connotations (Andrić: »In Prison«). He is not only relaxed, but also subtle.